

FLORIN
MÜLLER

STATUL NĂȚIONAL-LEGIONAR

(septembrie 1940 - ianuarie 1941)

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMĂNI

FLORIN MÜLLER

**STATUL
NAȚIONAL-LEGIONAR**
(septembrie 1940 - ianuarie 1941)

Având informații că în țară s-au întâmplat unele incidente, fără importanță de altfel, ca urmare a schimbării de regim, pentru a le preîntâmpina, precizez următoarele: **1.** Legionarii să nu se amestece în niciun fel în atribuțiile de stat, care aparțin exclusiv guvernului. Serviciul de ordine legionar păstrează ordinea înăuntrul organizației legionare și intervine numai dacă aparatul de stat solicită intervenția lor. **2.** Să se păstreze o atitudine de înaltă înțelegere față de aparatul de stat [...]. **3.** Anumite gesturi de amenințări și provocări, anumite atitudini care depășesc rezerva unei ținute corect legionare nu aparțin Gărzii de Fier și sunt opera unor elemente periferice, care, acum când biruința legionară se apropie de sfârșit, își îngăduie o ținută dincolo de buna-cuviință. Organizațiile noastre vor cerceta toate cazurile ivite. **4.** Orice inițiativă, în afară de ordinele primite și care angajează răspunderea Mișcării, trebuie să mi se comunice pentru a aproba sau respinge. **5.** Niciun ziar nu reprezintă până astăzi punctul de vedere legionar și – în afară de comunicatele noastre – nimic din ce se scrie despre Legiune în aceste ziare nu angajează răspunderea Mișcării. **6.** Cât privește organizarea, interzic orice fel de inițiativă locală. Legionarii să aibă răbdare. Ordinele de reorganizare se vor transmite pe cale ierarhică.¹

În condițiile în care Mișcarea Legionară se contura în calitate de viitor și unic partener de guvernare al generalului Ion Antonescu, Horia Sima încerca să păstreze sub control spiritul vindicativ al „marii biruințe legionare”. Circulara conducătorului Mișcării Legionare indică dificultățile trecerii de la statutul de forță reintrată de curând în spațiul politic la acela de partener de guvernare al generalului Ion Antonescu. Mișcarea Legionară fusese foarte activă, desigur la ordinele lui Horia

¹ Horia Sima, „Circulara legionară pentru păstrarea ordinii”, București, 11 septembrie 1940, în *Universul*, anul 57, nr. 252, 13 septembrie 1940.

Sima, în acțiunile violente antiregim/anticarliste de la începutul lui septembrie 1940, de la Brașov, Constanța și București. Cel puțin în cazul manifestațiilor din Capitală, Mișcarea Legionară fusese cel mai activ și periculos dușman al regimului carlist muribund, în sensul că focurile de armă și atacarea Prefecturii de Poliție, Piața Teatrului Național și Palatul Regal trebuie să fie atribuite ca acțiuni de forță ale militanților legionari. Aceste acțiuni însă ar fi trebuit scoase de sub incidența circularei lui Horia Sima, căci făceau parte din presiunile puse asupra aparatului de represiune carlist (Poliție și Jandarmerie) pentru a grăbi prăbușirea regimului. Ion Antonescu, în declarațiile sale de presă, chiar trecuse acțiunile violente printre factorii care acceleraseră abdicarea regelui Carol al II-lea. Într-o astfel de situație, tot ceea ce contribuise la prăbușirea regimului carlist, în primul rând focurile de armă și atacarea clădirilor instituțiilor publice, nu ar fi trebuit, aparent paradoxal, enumerate printre acțiunile care ar fi condus la deteriorarea climatului public. Ion Antonescu nu menționase componenta exclusiv legionară a acțiunilor de forță, dar acestea îi serviseră ca suport de accelerare a propriilor demersuri politice de distrugere a sistemului carlist, în primul rând obținerea abdicării regelui. Solicitățile destul de tranșante ale lui Horia Sima, ca și avertismentele lui Ion Antonescu cuprinse în „Apel la ordine și la muncă” trimiteau la acțiuni legionare petrecute după zorii zilei de 6 septembrie 1940, când abdicase Carol al II-lea. Horia Sima păstra evaluarea evenimentelor într-un registru minor, considerându-le „incidente, anumite gesturi de amenințări și provocări”, pentru a nu periclita tratativele de formare a guvernului. Negocierile în care se angajase „comandantul” Mișcării erau îngreunate de dorința lui Ion Antonescu de a instaura rapid ordinea în stat, în formula sa autoritar-militaristă. Nici Horia Sima nu preciza exact în ce au constat acele

„incidente, gesturi de amenințări și provocări” ale militanților săi. Acțiunile contestatare la adresa autorităților statului puteau fi credibile, în situația prăbușirii unui regim de peste doi ani de dictatură, în care militanții legionari fuseseră adversari ireductibili, în care asasinarea prim-ministrului Armand Călinescu fusese urmată de cel mai ridicat val de represiune, pe termen scurt, din istoria interbelică a României. Circulara lui Horia Sima devenea un document asigurator nu atât pentru legionari, căci violențele acestora se vor amplifica major în perioada următoare, cât pentru Ion Antonescu și restul societății. Conducătorul Statului trebuia convins că Mișcarea Legionară reprezintă o forță politică de *ordine*, capabilă să participe la guvernare, împreună cu „adevăratul” garant al noului regim. Armata și societatea, în ansamblul ei, trebuiau convinse de către Horia Sima, prin „Circulara” adresată legionarilor, că valul acțiunilor anticarliste ale Mișcării urma a se tempera și că nu vor exista modificări de substanță ale regimului, în afara celor agreate de Ion Antonescu. Horia Sima mai căuta, prin „Circulara” dată publicității, să-și asigure, cât mai strict, propriul control asupra Mișcării, să impună reguli de organizare acesteia, după voința sa. Potențialul revoluționar al Mișcării urma și el să fie controlat și, mai ales, utilizat de către Horia Sima ca un mijloc de șantaj asupra elementelor moderate din Legiune, dar mai ales asupra societății românești.

Unul dintre principiile importante de organizare ale Mișcării Legionare fusese acela al excluderii rudeniei din „linia de succesiune” la conducere. În această situație, Ion Zelea Codreanu, tatăl fondatorului Legiunii, a fost marginalizat, el contestând autoritatea lui Horia Sima și chiar încercând un puci pentru preluarea puterii în Mișcare. Într-un moment apropiat de instaurarea statului național-legionar, Ion Zelea Codreanu va acorda un interviu în care susținea ideea unui

guvern pur antonescian. Acesta, în temeiul considerațiilor fiului său, trebuia să fie numai o fază de tranziție către conducerea exclusiv legionară:

— *Credeți deci că ceasul acesta este chiar acum, imediat, ceasul României legionare?*

— Nu! [...] Aplicat, eu cred așa: Generalul Antonescu să-și alcătuiască un guvern de personalități de cât mai mare experiență [...] de oriunde i-ar găsi. Din acest guvern însă să nu facă parte absolut niciun legionar! Pentru că rezerva, cu toate puterile ei, trebuie să stea absolut neatinsă. Să nu fie utilizată decât în ceasul mării hotărâri. Aceasta nu înseamnă că Legiunea n-ar putea lua chiar acum întreaga răspundere.

— *Credeți că în ceasul acela generalul Antonescu ar trebui [...] să se dea laoparte, spre a face loc Legiunii?*

— Cred că generalul Antonescu [...] nu trebuie nici dat laoparte, nici să se dea laoparte.

— *S-ar putea concilia aceste două puteri atunci?*

— Cred că s-ar putea nu numai ușor, ci în modul cel mai fericit: generalul Antonescu ar rămâne atunci șeful statului și generalisim al Armatei, iar Legiunea ar cârmui supravegheată de experiența și patriotismul său încercat. [...] regimul generalului Antonescu nu este regimul său, ci de-a dreptul regimul pregătit al nostru.¹

Data exactă a acordării interviului nu poate fi stabilită cu precizie; declarațiile lui Ion Zelea Codreanu trebuie să fi fost exprimate, cel mai probabil, cu foarte puțin timp înainte de 14 septembrie 1940, data instaurării statului național-legionar. Un guvern de tranziție pur antonescian („de personalități”) nu putea fi, în niciun caz, o variantă agreată nici de legionari, nici

¹ „Interviu cu d. profesor Ion Zelea Codreanu”, în *Ațiunea*, anul I, nr. 10, 15 septembrie 1940.

de Horia Sima, nici măcar de Germania nazistă, unde legionarii aveau sprijin politic, cu deosebire în rândurile Partidului și, mai ales, ale sistemului de poliție politică. În cazul în care s-ar fi constituit un guvern pur antonescian, „de personalități”, Mișcarea Legionară ar fi pierdut capitalul politic, dificil obținut, al acțiunilor violente anticarliste din septembrie 1940. Ion Antonescu ar fi utilizat structurile militare ale statului, cum a făcut după Rebeliunea din ianuarie 1941, și ar fi păstrat, fără să-și dorească acest lucru, Mișcarea Legionară ca forță politică civilă încă neutilizată. Numai prin participarea la guvernare, în perioada septembrie 1940 – ianuarie 1941, Mișcarea Legionară și-a epuizat definitiv statutul de a mai fi vreodată o forță politică „eligibilă” pentru a participa la conducerea statului român. Indiferent de dinamica sistemului politic românesc, după ianuarie 1941, Mișcarea Legionară nu a mai putut conta vreodată ca forță politică integrabilă, chiar sub formă transformată, moderată, la conducerea României.

Juridic, statul național-legionar este fundamentat prin Decretul regal nr. 3151 din 14 septembrie 1940:

1. Statul Român devine Stat Național-Legionar. 2. Mișcarea Legionară este singura mișcare recunoscută în noul Stat, având ca țel ridicarea morală și materială a poporului român și dezvoltarea puterilor lui creatoare. 3. D-l General Ion Antonescu este Conducătorul Statului Legionar și Șeful Regimului Legionar. 4. D-l Horia Sima este Conducătorul Mișcării Legionare. 5. Cu începere de la data acestui Înalt Decret orice luptă între frați încetează.¹

¹ Monitorul Oficial (Partea I), nr. 214 bis, p. 5414, Decret regal nr. 3151, 14 septembrie 1940, semnat Mihai și Conducătorul Statului Român și Președintele Consiliului de Miniștri, General Ion Antonescu.

Precizarea statutului politic al lui Ion Antonescu este foarte semnificativă. Acesta nu este definit exclusiv prin calitatea sa de conducător al aparatului birocratic al statului român („Conducătorul Statului”), al dimensiunilor civile și militare ale funcțiilor statului, ci și prin controlul pe care îl exercită asupra dimensiunii politice a regimului („Șeful Regimului Legionar”). Puterea lui Ion Antonescu este extinsă și asupra dimensiunii partinice legionare a regimului. Nu era vorba de controlul nemijlocit asupra Mișcării Legionare, condusă de Horia Sima, al cărei statut era de „unica mișcare recunoscută în noul stat”. Prin Decretul Regal amintit, Ion Antonescu își definea autoritatea asupra dimensiunii politice a noului regim. Acest act conține esența definirii juridice a noului regim. Natura decretului nu este consubstanțială aceleia unei Constituții, dar include elementele fundamentale ale conținutului puterii: hiperpersonalismul acesteia, absența menționării drepturilor sau măcar a obligațiilor cetățenilor români, desființarea oricăror paliere intermediare ale puterii, mai ales în sfera legislativului. Decretul-regal din 14 septembrie 1940 este constituentul juridic organic al regimului, trasează ierarhia puterii în stat, recunoaște existența naturii duale a statului, sub controlul însă al unui singur factor, definește explicit forța politică partinică de conducere în stat, inclusiv conducătorul¹ acesteia, în persoana lui Horia Sima. Ar fi forțat, desigur, de a considera că Decretul-lege nr. 3151 din 14 septembrie 1940 se profilează ca o formă mascată de constituționalism. Regimul național-legionar a fost anticonstituționalist, în sensul că nu are nevoie, nici măcar formal, de o întemeiere constituțională. Decretul-lege menționat rămâne fondator pentru statul

¹ „Comandant” al Mișcării Legionare era calitatea internă a lui Horia Sima în raport cu toți legionarii, păstrată și după excluderea de la putere, în ianuarie 1941.

național-legionar. Legitimările ulterioare plebiscitare ale regimului antonescian din martie și noiembrie 1941 s-au raportat la momentul preluării depline a puterii politice pe 6 septembrie 1940, în calitate de reper genetic al regimului antonescian, chiar dacă statul național-legionar va fi abrogat la 14 februarie 1941. Printr-o interpretare prea laxă a termenilor, se poate susține că, parțial, acest document poate fi asimilat unei „constituții” sui-generis a noului regim. Mai exact, Decretul regal din 14 septembrie 1940 definește foarte sintetizat natura puterii în stat. Ion Antonescu concentrează în persoana sa conducerea statului, adică întreaga birocrăție civilă și militară care asigură funcționarea României, stabilește direcțiile de acțiune ale României, controlează activitatea diferitelor paliere funcționale ale statului, gestionează politica externă și impune natura discursului public dominant într-un stat autoritar. Faptul că Decretul regal din 14 septembrie 1940 precizează că Ion Antonescu este și „Șeful Regimului Legionar” nu constituie o completare întâmplătoare și repetitivă a calității sale esențiale de Conducător al statului. Prin această expresie, legiuitorul (adică Ion Antonescu și cei pe care i-a consiliat în vederea precizărilor documentului juridic¹) înțelegea extinderea autorității Conducătorului Statului și asupra naturii/dimensiunii politice a statului național-legionar. Componenta respectivă era reprezentată chiar de Mișcarea Legionară, ca „singură forță politică recunoscută în stat”. Nu trebuie dedus din această interpretare că generalul conducea direct sau indirect Mișcarea Legionară, ci doar faptul (foarte important) că fundamentul de partid al regimului era controlat strategic tot de Ion Antonescu. Acesta impunea direcțiile și limitele în care putea să acționeze Mișcarea Legionară în stat. Horia

¹ Mihai Antonescu, în baza mărturiei lui Horia Sima, este cel care a redactat, pe 13 septembrie 1940, decretul fondator.

Sima, inclusiv prin acest document juridic, conduce Mișcarea Legionară, dar legionarii au limite în exercitarea puterii în stat. Controlul „regimului legionar”, de către Ion Antonescu, era un avertisment pentru Mișcarea Legionară că puterea sa reală era limitată. Legiunea nu putea impune, spre exemplu, ruperea, în favoarea ei, a echilibrului puterilor în „statul dual”. În schimb, structura conservatoare a societății (inclusiv Armata) primea asigurări din partea „Conducătorului” că noul regim nu se va îndepărta de la principiile stabilității autoritariste, că nu vor fi afectate, în sensul bruscărilor revoluționare, baza economică, natura proprietății și sistemul relațiilor sociale. Horia Sima va preciza, în memoriile sale târzii, că Ion Antonescu intenționa să-și subordoneze direct Mișcarea Legionară, lucru care nu se poate susține prin nicio acțiune din timpul „statului dual” și nici din perioada dictaturii militare, personale. Ion Antonescu a căutat să controleze indirect Mișcarea Legionară, adică să o lase să acționeze ca o mașinărie politică și de propagandă în propriul interes, permițându-i existența cât timp aceasta nu câștiga un nivel de autonomie care i-ar fi pus în discuție (și periclit) controlul exclusiv asupra puterii și ar fi alarmat structura socială a regimului său personal. Faptul că cei doi conducători, Ion Antonescu și Horia Sima, erau menționați ca deținători ai unor sectoare bine precizate ale politicii României de atunci indică și capacitatea Mișcării Legionare de a se defini, inclusiv prin „Comandantul” său, ca parte a puterii în stat. Prin desemnarea lui Horia Sima drept „Conducătorul Mișcării Legionare” se recunoștea puterea acestuia în formațiunea politică unică a statului, impunerea încetării oricăror contestări ale poziției hegemonice a lui Horia Sima, recunoașterea rolului Legiunii în răsturnarea vechiului regim carlist.

Pe 14 septembrie 1940, se constituie Consiliul de cabinet „pentru conducerea și rezolvarea afacerilor curente ale

Statului”. Din acest organism de conducere făceau parte Conducătorul statului și președinte al Consiliului de Miniștri, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, miniștrii secretari de stat de la Apărare Națională, Interne, Afaceri Străine, Justiție, Economie și Finanțe.¹ Consiliul de cabinet constituia o formă mai restrânsă a guvernului, în care se „discutau și luau decizii” în domeniile de importanță strategică ale statului, precum apărare, ordine publică, politică externă (în care Ion Antonescu specificase clar că ministrul legionar de resort Sturdza nu avea ce să comunice colegilor săi), Justiție (controlată ferm de Mihai Antonescu), economie și finanțe, în ultimele două „sistemul capitalist” și „economia liberală” (de fapt, o economie susținută și controlată prin măsuri etatiste) continuând să existe, spre dezacordul lui Horia Sima. Și în această formulă restrânsă a cabinetului, cuvântul decisiv îl avea tot Ion Antonescu. Legionarii vor avea însă o atitudine duplicitară față de Conducătorul Statului, introducând în domeniile controlate de ei, mai ales pe planul ordinii interne, propriile măsuri, radicalizând nivelurile de control și violență publică. Restrângerea oficială a manierei de funcționare a guvernului putea fi considerată însă vexatorie pentru conducătorii ministerelor „de rangul doi”. Chiar dacă ministerele sociale (Sănătate, Muncă, Ocrotiri Sociale, Educație) nu sunt incluse în Consiliul de Cabinet, titularii acestora vor aplica consecvent planul de introducere a proiectului politic totalitar al Mișcării. În afara controlului tipic totalitar din Educație, Mișcarea Legionară nu a neglijat, prin ministrul Muncii, Vasile Iasinschi, propagarea în fabrici a discursului său social radical, care avea scopul adeziunii mai ferme a muncitorimii la forța partidistă de guvernare. Vor fi aplicate și creșteri salariale în întreprinderi, decizie foarte importantă, care nu va

¹ Monitorul Oficial (Partea I), nr. 224, p. 5558, Decret-lege nr. 3153, 14 septembrie 1940, semnat Ion Antonescu.

fi însă instrumentalizată eficient de către niciunul dintre grupurile participante la guvernare. Se instituie, pe 14 septembrie 1940, o comisie pentru controlul întrebuințării fondurilor secrete și ale ordinii publice în ultimii 10 ani.¹

Președinția Consiliului de Miniștri publica un „Comunicat” în care Ion Antonescu apărea în postura de ofertant al puterii către Mișcarea Legionară, iar aceasta, de beneficiar entuziast la solicitarea generalului:

I. Domnul general Antonescu, Conducătorul Statului Român și Președintele Consiliului de Miniștri, a adresat Țării și Mișcării Legionare o chemare la unire și acțiune pentru întărirea Statului. II. Mișcarea Legionară a răspuns la acest apel prin următoarea declarație: „Mișcarea Legionară răspunde cu toată însuflețirea și toată bucuria la chemarea Generalului Antonescu, fiind gata să-l urmeze în orice împrejurare și să se identifice cu ființa noului Stat.” III. Următor acestui legământ și ținând seama de nevoia schimbării așezămintelor românești și a îns[e]și temeliilor Statului, pentru a asigura viitorul Neamului nostru, unitatea în libertate și autoritatea cu consimțământul tuturor, s-a dat următorul Înalt Decret: [urmează textul Decretului din 14 septembrie 1940 – *n.n.*].”²

Poziția secundară a Mișcării Legionare în raport cu „adevăratul” deținător al puterii era clar definită. Legiunea se poziționa în ipostaza de forță politică auxiliară în raport cu voința conducătorului statului. Ion Antonescu îi acorda Mișcării Legionare, în condițiile impuse de el, o parte din puterea politică, în vederea realizării unui nedefinit proiect al

¹ Monitorul Oficial (Partea I), nr. 214 bis, p. 5414, Decret-lege nr. 3130, 14 septembrie 1940.

² „Mișcarea Legionară a răspuns la apelul d-lui g-ral Ion Antonescu”, în *Curentul*, anul XIII, nr. 4526, 17 septembrie 1940.

căruia inițiator rămânea tot generalul. „Comunicatele” guvernului și „Proclamațiile” generalului Ion Antonescu nu trebuie considerate simple mijloace de comunicare publică a unor informații oficiale. Comunicatul amintit, ca și textele emfactice ale „Apelurilor” și „Proclamațiilor” lui Ion Antonescu specificau statutul acestuia ca deținător real și chiar singular al puterii în stat, raportul de subordonare pe care îl prescria partenerului de guvernare (Mișcarea Legionară), profilul proiectului politic antonescian. În „Comunicatul” amintit mai sus, Mișcarea Legionară renunța formal la statutul său de forță autonomă în spațiul politic, își asuma *in integrum* fidelitatea față de proiectul autoritar antonescian, împins până la necesitatea schimbării instituționale și chiar a „temeliilor statului”. Horia Sima nu a mai simțit nevoia unor clarificări în limbajul politic curent și a acceptat autoritatea lui Ion Antonescu în planul discursului oficial, tocmai pentru a se putea concentra pe gestionarea internă a „revoluției naționale”, în paradigma violentă și nihilistă proprie. Un guvern pur legionar nefiind posibil, Horia Sima nici nu a mai acordat atenție discutării, corijării mesajelor publice, pentru a nu antagoniza, chiar de la început, relațiile cu dificilul și orgoliosul Conducător. Aceste tipuri de discurs public indică raporturi de putere instituite în vederea subordonării partenerului politic. Ion Antonescu dorea să domine spațiul public cu mesaje autoritariste, care să convingă partea conservatoare a societății românești că proiectele fascist-totalitare legionare nu vor putea fi puse niciodată în aplicare. Este frapantă și obscuritatea proiectului politic antonescian. Era dificil de înțeles, spre exemplu, cum schimbarea „temeliilor statului” ar fi fost posibilă prin păstrarea unei ordini și unități instituite de sus, fără nicio mobilizare politică „de jos” a Mișcării sau a altor structuri social-politice, pe care generalul Ion Antonescu ar fi trebuit să le descopere și să le activeze.

Guvernul constituit pe 14 septembrie 1940 contura precis distribuirea puterii în stat. Horia Sima era numit ministru secretar de stat, vicepreședinte al Consiliului; miniștrii legionari erau generalul Constantin Petrovicescu, ministru secretar de stat la Departamentul Afacerilor Interne, profesorul Traian Brăileanu, ministru secretar de stat la Departamentul Educației Naționale, Cultelor și Artelor, diplomatul Mihail Sturdza, ministru plenipotențiar, ministru secretar de stat la Departamentul Afacerilor Străine, Vasile Iasinschi, ministru secretar de stat la Departamentul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, Constantin Papanace, subsecretar de stat pe lângă Departamentul Finanțelor, Corneliu Georgescu, subsecretar de stat pe lângă Departamentul Economiei Naționale, pentru Colonizare și Populația Evacuată, profesorul Pompiliu Nicolau, ministru secretar de stat la Departamentul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor (numit cu sprijinul Mișcării Legionare, fără a se solidariza cu aceasta în „cazul Jilava”). Miniștri nelegionari și proantonescieni erau profesorul George Leon, ministru secretar de stat la Economie Națională, profesorul Mihai Antonescu, ministru secretar de stat la Ministerul de Justiție, George Crețianu, ministru secretar de stat la Finanțe, Nicolae Mareș, ministru secretar de stat la Agricultură și Domenii, locotenent-colonel Nicolae Dragomir, ministru secretar de stat la Coordonare și Stat Major Economic, generalii Gheorghe Dobre, Constantin Pantazi și comandorul Gheorghe Jienescu, subsecretari de stat la Apărare Națională, Petre Nemoianu, subsecretar de stat la Agricultură, Victor Dimitriuc, subsecretar de stat la Economie Națională (petrol și exploatarea miniere), profesorul Ion Protopopescu, subsecretar de stat la Finanțe (inventarul avuțiilor publice). Cel mai important subsecretar de stat proantonescian era Alexandru Rioșanu, la Interne (Poliție și

Siguranță).¹ Prin decizia ministerială din 16 septembrie 1940, Rioșanu era autorizat să rezolve, semneze și expedieze, în numele ministrului, toate lucrările Direcției Generale a Poliției, Inspectoratului General al Jandarmeriei și Prefecturii Poliției Capitalei, să semneze orice acte relative la procesele acestor instituții cu instanțele judecătorești, precum și actele referitoare la aplicarea pedepselor disciplinare funcționarilor din Poliție, Siguranța Statului, Prefectura Poliției Capitalei și Jandarmeriei.²

Deținerea funcțiilor în guvern reproduce, la nivelul executivului, distribuirea puterii în stat. Mișcarea Legionară deținea un număr redus de posturi ministeriale față de antonescieni, dar nu se poate vorbi de un dezechilibru major în interiorul acestui „cerc” al puterii. Legionarii controlau Ministerul de Interne, cel mai important minister într-un nou regim interesat de accelerarea procedurilor de pedepsire a adversarilor politici, cu deosebire a celor implicați direct în represiunile din timpul dictaturii carliste. Chiar dacă urmărirea, judecarea și pedepsirea celor care fuseseră factori activi ai represiunii carliste urmau a se face prin Ministerul de Justiție, Internele rămâneau structura represivă cea mai importantă a statului, instrumentul prin care se putea pune presiune pe întreaga clasă politică, se puteau realiza suprapuneri de autoritate peste competențele justiției, se putea organiza direct reprimarea (prin execuții extrajudiciare) celor care participaseră la crimele antilegionare ale dictaturii regale. Ministerul de Interne nu a fost lăsat exclusiv la dispoziția legionarilor, ci lui Alexandru Rioșanu i s-au atribuit funcțiile speciale amintite. Prin autoritatea sa, Rioșanu

¹ Monitorul Oficial (Partea I), nr. 214 bis, p. 5415, Decret nr. 3152, 14 septembrie 1940, semnat Ion Antonescu.

² Idem, nr. 216, p. 5432, Decizia ministerială (Ministerul de Interne) nr. 10986 P. din 16 septembrie 1940.

a și reușit, parțial, să scape de răzbunarea legionarilor o serie de oameni politici, incriminați de legionari pentru acțiuni împotriva Mișcării pe parcursul anilor 1930, cu deosebire în anii 1938–1939. Ministerul de Interne asigura și un deuseu pentru elementele cele mai violente ale Mișcării, prin care vor fi instrumentate execuțiile extrajudiciare de la Jilava, Snagov, Strejnicu, Prefectura Poliției Capitalei sau pădurea Balota, vor fi organizate acțiuni de escrocare, jaf în avutul privat, amenințare la adresa aparatului polițienesc și de Jandarmerie al statului, descinderi și arestări ilegale. Mulți dintre noii polițiști legionari, inclusiv gardieni publici, vor participa la acțiunile violente din timpul Rebeliunii, în ianuarie 1941. Atribuirea Ministerului de Interne legionarilor venea în logica repartiției puterii în „statul dual”. Mișcarea Legionară avea nevoie presantă de cel mai important minister de forță, în condițiile în care imperativele „revoluției naționale” nu puteau fi îndeplinite decât printr-un aparat represiv controlat și ocupat de un număr cât mai ridicat de cadre loiale. Orice mișcare dictatorial-totalitară avea nevoie de distrugerea și recompunerea mașinăriei de stat represive tocmai pentru a realiza cât mai repede proiectele sale politice, pentru a rezolva problema presiunilor la care fusese supusă în „anii de luptă”. Amenințarea care se contura foarte vizibil la adresa vechii societăți era un alt considerent relevant în preluarea acestui minister de către legionari.

O altă problemă a preluării de către legionari a Ministerului de Interne rezida în semnificația renunțării, de către Ion Antonescu, la controlul direct asupra ministerului amintit. O explicație plauzibilă constă în necesitatea, pentru Ion Antonescu, de a atribui „partenerilor” săi de guvernare un minister foarte important, în care erau direct interesați. Dificultățile de gestionare administrativă a acestuia nu-l puteau deranja pe conducătorul statului, care își putea consolida, prin

creșterea acțiunilor violente ale legionarilor, imaginea de apărător al justiției conservatoare în fața nihilismului revoluționar fascist. Numirea generalului Constantin Petrovicescu în fruntea acestui minister nu era nici ea indiferentă. Petrovicescu fusese procuror general în procesul asasinilor lui Duca din primăvara lui 1934.¹ Încă de atunci solidaritatea acestuia cu ilegalismul nihilist al Mișcării devenise evidentă, fapt ce a condus la desemnarea sa în această funcție. Adevărata putere, pe linie represivă, era deținută însă de prefectul Poliției Capitalei, Ștefan Zăvoianu, colonel în rezervă, cel mai implicat, la modul direct, în asasinatele din noiembrie 1940.² Puterea deținută de Alexandru Rioșanu nu putea împiedica totalitatea ilegalităților, inclusiv a celor înfăptuite cu violență, dar se profila ca un factor ponderator, mai ales în condițiile arestărilor suplimentare ce au însoțit crimele din noiembrie 1940. Este și motivul pentru care legionarii au scandat împotriva sa (precum și a lui Eugen Cristescu) în timpul Rebeliunii din ianuarie 1941.³

Încă de la instituirea statului național-legionar, Ministerului de Justiție îi vor fi atribuite probleme foarte importante de rezolvat, care solicitau un nivel ridicat de expertiză. Fundamentarea juridică a deciziilor politice era necesară în special lui Ion Antonescu, care avea de rezolvat problemele complexe ale fraudării fondurilor publice sau secrete din perioada dictaturii carliste. Anchetele comisiilor de anchetă vor viza controlul averilor foștilor demnitari, fondurile Străjii Țării, devizele, gestiunea și administrația secretariatului general al Palatului Regal,

¹ *Pe marginea prăpastiei, 21–23 ianuarie 1941*, vol. 2, Editura Scripta, București, 1992, p. 157.

² *Asasinatele de la Jilava, Snagov și Strejnicu, 26–27 noiembrie 1940*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului Imprimeria Centrală, București, 1941, pp. 59–72.

³ *Pe marginea prăpastiei...*, vol. II, *op. cit.*, p. 159.

controlul fondurilor Frontului Renașterii Naționale, Partidului Națiunii, Serviciului Social, concesiunile și prospecțiunile miniere, fondurile secrete și ale ordinii publice din ultimii 10 ani, precum și crimele și delictele politice.¹ Pe 17 septembrie 1940, se stabilea, prin Decretul-lege nr. 3168, că toate comisiile de anchetă create pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri sau cele care urmau a mai fi constituite „vor lucra în acord direct cu Ministerul de Justiție”². Semnificația politică a Decretului nr. 3168/17 septembrie 1940 consta numai parțial în excluderea legionarilor din activitatea comisiilor de anchetă. Interesul lor era concentrat doar pe activitatea „comisiei de anchetă criminală”, cea care se ocupa direct de represiunile politice din „ultimii zece ani”. Restul comisiilor de anchetă priveau acțiuni de fraudare a banului public, de control asupra fondurilor secrete, probleme pe care Mișcarea Legionară le putea lăsa în seama aparatului de justiție controlat de Mihai Antonescu. Atenția opiniei publice era și ea concentrată pe rezolvarea cazurilor politice, fie prin metodele juridice ale aparatului de stat, a magistraților fideli lui Ion Antonescu, fie prin cele extrajudiciare ale Mișcării Legionare, cum vor dovedi evenimentele sângeroase din noiembrie 1940. Nu se poate stabili însă contrarietatea absolută între intențiile deținătorilor puterii din „statul dual”. Ion Antonescu era interesat în asigurarea unei noi ordini autoritare, care să nu alarmeze excesiv grupurile conservatoare, burgheze, naționaliste și antisemite. La rândul ei, Mișcarea Legionară dorea rezolvarea rapidă a problemei

¹ Toate comisiile sunt amintite în *Expunerea de motive* a ministrului de Justiție, Mihai Antonescu, la Decretul-lege nr. 3263/26 septembrie 1940, Monitorul Oficial (Partea I), nr. 226, p. 5587.

² Monitorul Oficial (Partea I), nr. 217, p. 5446, Decret-lege privitor la funcționarea comisiilor de anchetă de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri nr. 3168, 17 septembrie 1940.

responsabilităților politice și juridice pentru represiunile din timpul dictaturii carliste.

Dinamica măsurilor juridice indică un ritm alert în distrugerea sistemului politic al dictaturii carliste. Acesta este anihilat juridic prin măsuri adoptate, în mare măsură, înainte de constituirea statului național-legionar. Procedurile juridice au componente multiple, care nu interesează în mod direct Mișcarea Legionară. Dacă studiile pe marginea statului național-legionar indică, de regulă, ostilitatea dintre centrii puterii, există însă și o echivalență între interesele acestora. Și Ion Antonescu, și Mișcarea Legionară sunt interesați să rezolve problema responsabilităților conexe represiunilor politice din perioada 1938–1939. Maniera în care această problemă era rezolvată se va dovedi însă decisivă pentru evaluarea din partea opiniei publice, pentru construcția pentru viitor a imaginii justițiarilor, pentru definirea ordinii și păstrarea puterii în stat, în cele din urmă. Ion Antonescu ar fi trebuit să decidă el însuși în problema deținuților politic carliști, în condițiile în care Mișcarea Legionară nu ar fi rezolvat, prin crimele de la Jilava, Prefectura Poliției, răspunderile pentru militanții proprii uciși în anii 1938–1939. Ion Antonescu era direct interesat în rezolvarea acestei probleme, prin procedura criminală legionară, tocmai pentru a se revalida în fața societății drept garant autoritar al ordinii și legalității, eliberându-se de o problemă pe care el însuși, nu mult mai târziu, ar fi trebuit să o rezolve.

În ritm rapid, Ministerul de Interne, principalul minister de forță al statului, continuă să fie preluat sub controlul legionarilor. Pe 17 septembrie 1940, avocatul Alexandru Grigore Ghyka este numit în funcția de director general al Poliției.¹ Preluarea conducerii Poliției de către legionari era esențială

¹ Monitorul Oficial (Partea I), nr. 218, p. 5458, Decret nr. 3175, semnat Ion Antonescu și Constantin Petrovicescu, 18 septembrie 1940.

nu doar pentru plasarea militanților proprii în structuri ale statului, ca o recompensă pentru „anii de luptă”. Exercițarea controlului asupra Poliției însemna și capacitatea de a pune presiune pe funcționarii de carieră, care nu își mai puteau îndeplini nestingheriți activitatea profesională. Poliția statului, prin exercițarea controlului legionar, nu mai putea sancționa multitudinea de activități ilegale (inclusiv infracțiuni de drept comun) ale legionarilor. Impunitatea polițiștilor legionari va fi o cauză a accelerării stării de tensiune asupra civililor și o agravare evidentă a ordinii publice. Din păcate, nu poate fi reconstituită documentar-statistic intrarea legionarilor în aparatul de Poliție, nici măcar în cazul cel mai relevant al Prefecturii Poliției Capitalei.¹ Legionarii își vor constitui și propriul corp de poliție, desființat formal la începutul lui decembrie 1940.² Constantin Petrovicescu este ridicat de la gradul de general de brigadă în rezervă la gradul de general de divizie în rezervă din data de 19 septembrie 1940.³ În acest fel, ministrul de Interne legionar este avansat, căpătând un prestigiu social sporit. Avansarea are și funcția de a întări autoritatea pe care putea să o aibă ministrul legionar al celui mai însemnat minister de forță în fața corpului polițienesc de carieră, format, în cea mai mare măsură, în „deceniul carlist”.

Mișcarea Legionară, prin preluarea Ministerului de Interne, va beneficia și de numirile în funcțiile de prefecti. Funcția de

¹ Am efectuat, cu mulți ani în urmă, cercetări în fondurile arhivistice ale Prefecturii Poliției Capitalei, aflate la Arhivele Municipiului București, fără a găsi nimic concludent. Este foarte posibil ca toate dosarele referitoare la activitatea Prefecturii Poliției Capitalei, în timpul statului național-legionar, să se afle în alte fonduri; nu am găsit nimic nici despre angajările de legionari în Poliție în acest interval.

² *Pe marginea prăpastiei...*, vol. II, p. 108.

³ Monitorul Oficial (Partea I), nr. 220, p. 5512, Decret nr. 3181, 19 septembrie 1940.

prefect era foarte importantă în sistemul birocrăției civile din România modernă. Prefectul, numit de guvern, era reprezentantul și garantul autorității în teritoriu, cel care urmărea aplicarea deciziilor guvernului în județe. În afara caracteristicilor remanente ale funcției de prefect în noul regim, semnificativă este structura profesională a corpului de prefecți. Mișcarea Legionară, în ciuda represiunilor din anii dictaturii, a avut capacitatea de a-și constitui rapid un grup de militanți care să aibă un statut profesional eligibil pentru calitatea de înalt funcționar civil cum era prefectul. Nu se poate suprapune apartenența ori calitatea profesională peste natura activității politice, dar nu poate fi omis faptul că aparatul prefecților legionari indică un nivel profesional ridicat, lucru foarte important mai ales într-un stat de funcții cum era România. Este posibil ca acest grup al înalților funcționari să provină din grupul „clandestin” (special constituit în acest mod chiar din timpul lui Corneliu Zelea Codreanu) al „Prietenilor legionarilor”. Venirea la putere a condus la vizualizarea sprijinului politic al acestora pentru Mișcarea Legionară și posibilitatea integrării lor în segmentul funcționarilor de elită. Profesiunile prefecților numiți¹ se distribuiau astfel: trei medici (în județele Argeș, Fălciu, Iași)², 12 profesori (Bacău, Caraș, Cluj-Turda, Gorj, Muscel, Severin, Suceava, Târnava Mare, Târnava Mică, Tecuci, Teleorman, Timiș-Torontal), 15 avocați (Arad, Brașov, Brăila, Câmpulung, Constanța, Covurlui, Dolj, Făgăraș, Fălciu, Ialomița, Mehedinți, Olt, Roman, Sibiu, Vâlcea), cinci ofițeri în rezervă (Bihor, Botoșani, Dâmbovița, Tutova, Vaslui), un

¹ Monitorul Oficial (Partea I), nr. 220, p. 5516, Decret nr. 3201, 20 septembrie 1940, semnat Ion Antonescu și Constantin Petrovicescu.

² Nu există rigurozitate în utilizarea termenilor; astfel, Alexandru Ventonic este numit medic (Iași), Georgescu Mihail doctor (Argeș), iar Iosif Costea (Hunedoara) și mai neclar, dr.

colonel activ (Vlașca), cinci fără profesie menționată (Alba, Baia, Dorohoi, Putna, Rădăuți, Tulcea), un fost președinte de tribunal (Prahova), un farmacist (Neamț), un inginer (Râmnicu-Sărat)¹. Decretul nr. 3201/1940 nu indică apartenența la partidul de guvernământ, procedură consonantă cu tradiția administrativă românească, subînțelegându-se numirea acestora în funcție cu sprijinul partidului de guvernământ și calitatea de membri (sau măcar simpatizanți) ai acestuia. Nu toți prefectii au aparținut Mișcării Legionare; unii dintre aceștia au fost numiți din grupul de sprijin antonescian sau la voința Conducătorului Statului.² Nu trebuie însă considerat că, în noul regim, prefectii au aceeași „putere” ca în timpul regimurilor democratice sau chiar în timpul dictaturii carliste. Mișcarea nu a avut răgazul necesar pentru epurarea politică a prefecturilor și nici pentru impunerea propriei linii politice ori administrative. Ceea ce conta era informarea Ministerului și a lui Antonescu că liniștea și ordinea „domnesc” în țară, că nu sunt motive de alarmare pentru șeful guvernului. Informațiile despre dezordinile și ilegalitățile din teritoriu, comise de legionari, vor veni însă în număr tot mai mare la Președinția Consiliului de Miniștri, Antonescu aducând această problemă în discuția guvernului.

¹ Monitorul Oficial (Partea I), nr. 220, p. 5516, Decret nr. 3201, 20 septembrie 1940, semnat Ion Antonescu și C. Petrovicescu. Distribuția pe profesii a fost făcută de mine. Nominal, pot fi menționați unii dintre noii prefecti cu profesia lor: avocatul Ilie Rotea era numit la Arad, profesorul Vasile Stoian devenea prefect la Bacău, colonel în rezervă Luca Constantin (Bihor), căpitan în rezervă Niculescu Vasile (Botoșani), avocat Traian Trifan (Brașov), avocat Stere Mihalexe (Brăila), profesor Ion Vințan (Caraș), avocat Cristea Rusu (Câmpulung), profesor Vasile Hanu (Cluj-Turda), avocat Nicolae Șeitan (Constanța).

² Horia Sima, *Era libertății. Statul național-legionar*, vol. I, Editura Mișcării Legionare, Madrid, 1982, p. 119: „În câteva județe, Buzău, Prahova și Vlașca, n-au putut fi numiți legionari, deoarece Generalul a rezervat aceste prefecturi unor cunoscuți de-ai lui.”

Cuprins

<i>Introducere</i>	7
Capitolul 1 – <i>De la dictatura regală la statul național-legionar – între clandestinitate și violență</i>	13
Capitolul 2 – <i>Prăbușirea dictaturii regale; instaurarea noului regim și distribuirea puterii în „statul dual”; Ion Antonescu, Mișcarea Legionară și Germania nazistă</i>	32
Capitolul 3 – <i>Profilul ideologic al Mișcării Legionare</i>	166
Capitolul 4 – <i>Violență publică și radicalizare totalitară; asasinatele de la Jilava; „Cazul Iorga-Madgearu”; control și epurare în lumea universitară</i>	287
Capitolul 5 – <i>Rebeliunea legionară; antisemitismul ca „acord social negativ”; către un „fascism fără fasciști”</i>	433
<i>Bibliografie</i>	473
<i>Indice de nume</i>	485

Proclamarea statului național-legionar, în 14 septembrie 1940, nu a fost rezultatul vreunei victorii a „revoluției fasciste” în România și nici al presiunii exercitate de Ion Antonescu asupra regelui Carol al II-lea, ci consecința eșecului total în materie de politică externă a regimului carlist. În noul sistem politic, în care generalul Antonescu era Conducător al Statului, iar Horia Sima, vicepreședinte al guvernului, s-au confruntat două concepții diferite: conservator-autoritaristă a elementelor antonesciene și dinamic-revoluționară a adepților radicalismului fascist-legionar. Cele cinci luni de existență ale acestui adevărat „stat dual” au fost presărate cu numeroase violențe și infrațiuni ale membrilor Mișcării Legionare, care au atins punctul culminant prin Asasinatele de la Jilava, Snagov și Strejnicu, în 26–27 noiembrie 1940. Conflictul a fost tranșat în 1941, când Armata a învins rebeliunea declanșată de „cămășile verzi”. Din acel moment, Mișcarea Legionară a ieșit definitiv de pe scena istorică activă a României.

„În această nouă carte, profesorul Florin Müller probează calitățile știute din precedentele sale lucrări: erudiție, rigoare, capacitate comprehensivă și un remarcabil simț al nuanțelor. Mai ales acum, în plină revenire a unor stafil din trecutul pe care îl socoteam chiar trecut, cartea aceasta are valoare de diagnostic și de avertisment. Un diagnostic al prăpastiei reprezentate de legionarism ca doctrină și practică fascistă și un avertisment despre cum și când se poate produce «rinocerizarea». Florin Müller are dreptate: totalitarismul se bazează pe un nucleu de idei. Sunt ideile salvării prin renunțare la spiritul critic și prin afirmarea primatului colectivității asupra individului. Mistica legionară se pretindea izbăvitoare. În fapt, a avut consecințe catastrofice.”

VLADIMIR TISMĂNEANU

Parteneri media:

Carte recomandată de

Historia

**OBSERVATOR
CULTURAL**

